שלום עליכם

נחת פֿון קינדער
(מאָנאָלאָג)

קיין נגיד, הערט איר, בין איך ניט. ווײַט פֿון אַ נגיד. גאָרנישט. אַ בעל-הבית מיט אַ דירה אַן אייגענע. כאָטש וואָס האָט מען, משטיינס געזאָגט, בײַ אונדז פֿון אַ דירה? מכּות! – נאָר נחת פֿון קינדער, קאָן איך מיך באַרימען, האָב איך, ברוך-השם, מער פֿונעם גרעסטן גבֿיר אין כּתרילעווקע! בײַ מיר, הערט איר, אַז עס קומט אַ יום-טובֿ און עס קומען זיך צונויף אַלע קינדער, קיין עין-הרע, זין און טעכטער, שניר און איידעמס מיט אַלע אייניקלעך – ווער איז צו מיר גלײַך?

למשל, נעמט פּורים צו דער סעודה.

וואָס פֿאַר אַ טעם, פֿרעג איך אײַך, האָט אַ סעודה, אַז מע זעצט זיך צום טיש איינער אַליין מיטן ווײַב און מע עסט?

נו, שטעלט אײַך פֿאָר, אַז איך האָב שוין אָפּגעגעסן די פֿיש מיט דער יויך, לאָקשן, צימעס, דאָס, יענץ – נו וואָס? בלאָטע שבבלאָטע! אַ פֿערד, להבֿדיל, עסט אויך. אַ מענטש איז דאָך אָבער נישט קיין פֿערד. ובפֿרט אַ ייִד. ובפֿרט יום-טובֿ. ובפֿרט אַזאַ יום-טוב, ווי פּורים צו דער סעודה!

קודם כּל – די קינדער, קיין עין-הרע.

אַכט האָב איך, זאָלן געזונט זײַן, אַלע אויסגעגעבענע. (געווען צוועלף – פֿיר זענען, די צו לענגערע יאָר, אַוועקגעגאַנגען). האַלב זענען זין, האַלב זענען טעכטער; פֿיר איידעמס און פֿיר שניר; האָט איר שוין, קיין עין-הרע, אַ קײַמא-לן פֿון זעכצן.

הײַנט, אייניקלעך, לעבן זאָלן זיי!

נישט צו פֿאַרזינדיקן. וואָרום אַלע טעכטער און אַלע שניר קינדלען, אַלע יאָר; בײַ ווען ס׳איז פֿאַראַן עלף, בײַ וועמען נײַן, – בײַ וועמען זיבן. קיין עקרות, אַזעלכע, הייסט דאָס, וואָס זאָלן חלילה נישט האָבן גאָר נישט, איז בײַ מיר נישט פֿאַראַן.

נאָר מיט איין זון, מיטן מיטלסטן, האָב איך געהאַט אַ ביסל צו טאָן: מײַן שנור האָט אַ צײַט קיין קינדער נישט געהאַט. נישטאָ און נישטאָ – און גענוג!

האָט זיך אָנגעהויבן אַ סדרה: דאָקטוירים, דער רבי, להבֿדיל דער טאָטער – עס העלפֿט נישט.

קיצור-הדבר, ס׳איז געבליבן – גטן זיך.

מילא, גטן זיך – גטן זיך. ס׳איז געקומען צו גטן זיך – ווער? וואָס? זי וויל ניט!

וואָס הייסט, זי וויל ניט? זי האָט אים, זאָגט זי, ליב. טפש איינער! וואָס הערסט דו זי, זאָג איך, וואָס זי האָט דיך ליב? זאָגט ער: „איך האָב זי אויך ליב.“ וואָס זאָגט איר אויף דעם חכם? איך זאָג אים “קינדער” – זאָגט ער “ליב”! – וואָס זאָגט איר אויף אַזאַ לעקיש?

קיצור-הדבר, זיי האָבן זיך נישט געגט. און גאָט האָט געהאָלפֿן – שוין אַ יאָר זעקס, אַז זי האָט אָנגעהויבן צו קינדלען, קינדלט זי וואָס אַ יאָר, וואָס אַ יאָר; שיט מיר אָפּ מיט אייניקלעך!

איר זאָלט זען בײַ מיר אייניקלעך – אַלע געראָטענע. איינס שענער פֿונעם אַנדערן, אין זייערע פּנימער נישט אַרײַנצוקוקן! איך זאָג אײַך – אַנטיקלעך!

הײַנט ווי אַזוי לערנען זיי! טאָמער ווילט איר אַ בלאַט גמרא – איז אַ בלאַט גמרא אויסווייניק פֿון חומש מיט רש״י, מיט תּנ״ך,

מיט דקדוק, מיט די אַלע איבעריקע הײַנטיקע שאָלעמויזן שמועסט מען ניט. זייער ליינען און זייער שרײַבן ייִדיש און רוסיש און דײַטש און פֿראַנצויזיש, און און און...

אַז איך באַדאַרף אַ מאָל אַ בריוול איבערלייענען, אַן אַדרעס אָנשרײַבן, צי וואָס, – ווערט אַ מלחמה: „זיידניו, אָט וועל איך! זיידניו, אָט וועל איך!"

איי וואָס, איר וועט פֿרעגן "פּרנסה"? עט, פֿאַראַן אַ גרויסער גאָט! ער פֿירט אויס. אַ מאָל אַזוי, אַ מאָל אַזוי. אַ מאָל בעסער, אַ מאָל ערגער. מאָלט אײַך, מער ערגער ווי בעסער – מוטשעט זיך און מע קומט דורך מיטן יאָר, אַבי געזונט, ווי זאָגט איר.

מײַן עלטערן זון איז געגאַנגען ניט שלעכט. ער איז געזעסן אין אַ דאָרף, אין זלאָדיעווקע איז ער געזעסן, און געהאַט גאַנץ פֿײַן פּרנסה; נאָר אַז ס'איז אַרויס דער אוקאַז פֿונעם דריטן מײַ, האָט מען אים געבעטן מחילה; האָט ער דאָך מסתּמא געבריהט זיך, געוואָלט אויסווײַזן, אַז ער איז ניט קיין "פּאָסעליוושייסיאָ", געבראַכט פּאַפּירן, אַז ער זיצט דאָרטן נאָך פֿון ששת ימי בראשית, דערלאַנגט אין סענאַט. בקיצור, ס'האָט ניט געהאָלפֿן קיין שמע-ישׂראל, מע האָט אים אַרויסגעטריבן, און ער קאָן נאָך עד היום צו זיך ניט קומען... זיצט ער בײַ מיר מיט ווײַב און קינדער. אַ ברירה האָט מען?

און דעם אַנדערן זון מײַנעם גייט נעבעך גלאַט נישט. וואָס ער זאָל ניט טון – איז שלים-שלים-מזל, ווי זאָגט איר, „מיט דער פּוטער אַראָפּ". קויפֿט ער תּבֿואה, ווערט אַ זול. האַנדלט ער אײַן אָקסן, פּגרען זיי. רירט ער זיך צו צו וואַלד, איז אַ וואַרעמער ווינטער – אַ בר-מזל! ער זאָל אַ קוק טאָן אין טײַך, וואָלטן געפּגרט אַלע פֿיש... האָב איך מיך מישבֿ געווען און זאָג אים: „ווייסט דו וואָס? פּעקל זיך אַריבער מיט ווײַב און קינדער צו מיר. ממה נפֿשך!"...

דעם דריטן זון מײַנעם איז יאָ געווען נישקשה, איז ער אין דער גרויסער שׂרפֿה, ניט הײַנט געדאַכט, אָפּגעברענט געוואָרן, אַרויס ווי די מאַמע האָט אים געהאַט, און האָט נאָך געהאַט אויף זיך אַ גוט פּעקל מיט אַ מסירהלע, מיט אַ סלעדאָוואַטל, מיט צרות, מיט אַ פּריזיוו – פֿרעגט ניט – ס'איז גוט!... הײַנט זיצט ער בײַ מיר מיט דער גאַנצער כאַליאַסטרע. וואָס דען?...

נאָר איין קלענערן זון מײַנעם איז, קיין עין-הרע, גאַנץ נישקשהדיק? קיין געלט האָט ער ניט, נאָר ער האָט אַ רײַכן שווער. דאָס הייסט, ער איז ניט אַזוי רײַך, ווי אַ בעל-פּרנסה, האָט געשעפּטן אַ סך, אַ גרויסער דרייער. אַ "קרוטין", זאָל דער אויבערשטער שומר ומציל זײַן! ער דרייט אַזוי לאַנג, ביז ער פֿאַרדרייט אי זיך, אי יענעם. נאָר וואָס דען? ער דרייט זיך אַלע מאָל אויס, דער הונט. ער האָט שוין ניט איין מאָל געפּטרט אי זײַן געלט, אי די קינדערס געלט. זאָג איך צו אים: "וואָס האָט איר געהאַט צו מײַן זונס געלט?" זאָגט ער: "איר האָט עפּעס אַרײַנגעלעגט אַ סך פּוטער?"... זאָג איך: "מײַן זון איז מיר דערוויַיל אַ קינד". זאָגט ער: "און מײַן טאָכטער איז בײַ מיר ניט קיין קינד?" זאָג איך: "עט!" זאָגט ער: "בע!" זאָג איך: "מילא!" זאָגט ער: „בקיצור!" אַ וואָרט פֿאַר אַ וואָרט – האָב איך אָוועקגערופֿן מײַן שמויגער און זאָג צו אים: "טו אַ שפּײַ, זאָג איך, אויף דײַן שווער דעם נגיד, דעם דרייער, און זעץ דיך אַוועק בײַ מיר – וואָס גאָט וועט געבן, אַבי אין איינעם"...

זעט איר, צו איידעמס האָב איך גאָר קיין גליק נישט. אָבער טאַקע לחלוטין ניט! דאָס הייסט, איך האָב צו זיי קיין טענות ניט, און שעם זיך חלילה נישט מיט זיי, וואָרום איך האָב, מעגט איר מיר גלויבן, אַזעלכע איידעמס, וואָס דער גרעסטער גביר פֿאַרמאָגט זיי ניט. פֿײַנע קינדער, מיוחסים, פֿאַרשוינען, קעפּמענטשן!

איינעם האָב איך אַן איידעם פֿון גאָר אַ גרויסן יחות, אַ צאַצקעלע, אַ זײַדן קינד, אַ גראַטענער מיט אַלע מעלות און אַ גרויסער למדן, זיצט און לערנט. איך האַלט אים בײַ זיך אויף קעסט פֿון נאָך דער חתונה אָן, וואָרום ווען איר זאָלט אים קענען, וואָלט איר אַליין געזאָגט, אַז ס'איז גאָר איין עבֿירה אַרויסצולאָזן אַזעלכס אויף דער וועלט – וואָס וועט פֿון אים ווערן?

דעם אַנדערן איידעם האָב איך שוין נישט אַזאַ יחות, נאָר דאָס קרן איז אָבער אַן אַנטיק, דהיינו: וואָס ווילט איר? שרײַבן, און ליינען, און חשבֿונען, און זינגען, און טאַנצן, און וואָס ניט? הײַנט שפּילט ער אין שאַך – אַז מע שמועסט, ער יכלט! פֿון דעסט וועגן, הערט איר, אַז ס'איז ניט באַשערט, ווי זאָגט שלמה המלך: לא לחכמים לחם – אַלע קענערס גייען אָן שטיוול. איך האָב אים שוין געפּרוּווט אויף אַלע זײַטן: ער איז שוין געווען אַ פּאָסעסער,

און אַ קרעמער, און אַ מלמד, און אַ שדכן – עס גייט נישט, כאָטש צערײַס זיך! זיצט ער איצט בײַ מיר מיט די קינדער. איך וועל דאָך מײַן טאָכטער אויף דער גאַס ניט אַרויסוואַרפֿן!

נאָך איין אײדעם האָב איך, שוין נישט אַזאַ גרויסער קענער, נאָר אויך נישט קיין אבי-ווער. דער גוטער קאָפּ מיט דער שיינער האַנט, מיט דעם בלאַט גמרא, מיטן שיינעם פּיסק – אַז ער רעדט, שיטן זיך פּערל, אַ חיות צו הערן!

איין חסרון נאָר, וואָס ער איז צו אַן איידלער, כּמעט אַ רוחניות, דאָס הייסט, ער איז נישט איבעריק געזונט. דאָס הייסט, אפֿילו אַז איר וועט אַ קוק טאָן אויף אים אַזוי, איז ער, דאַכט זיך, גאָר נישט... נאָר וואָס דען? דאָס וואָס ער שוויצט. און דערצו נאָך דער הוסט! פֿון אַ צײַט אַז ער האָט באַקומען אַ פּאַסקודנע הוסט מיט אַ מין קוויטש, און ס'איז אים שווער צו כאַפּן דעם אָטעם. דאָקטוירים הייסן אים טרינקען מילך און פֿאָרן קיין בויבעריק אויף אַ דאַטשע. אַהין פֿאָרן, זאָגט מען, אַלע קראַנקע. דאָרטן, זאָגט מען, איז פֿאַראַן אַ וואַלד אַזעלכער, וואָס איז אַ רפֿואה צום הוסט. רעכן איך, אַז אם ירצה השם, איבער אַ יאָר זומער, אַז גאָט וועט שענקען דאָס לעבן, זיך דורכפֿאָרן מיט אים קיין בויבעריק. דערווײַל, ביז ער וועט אַ מאָל ווערן געזונט, ליגט ער מיטן ווײַב און קינדער, געווײנטלעך, אויף מײַנע פּלייצעס. עפּעס אַ תּירוץ?

הײַנט האָב איך נאָך איין אײדעם, שוין גאָר אַ פּראָסטן, נאָר אַ האָרעפּאַשנעם יונג, דאָס הייסט, חלילה נישט קיין בעל-מלאכה, נישט קיין שנײַדער, נישט קיין שוסטער, נאָר קיין חדר-ייִנגל אויך ניט.

ער איז אַ "פּיליער" איז ער; ער האַנדלט מיט פֿיש האַנדלט ער. זײַן טאַטע האַנדלט מיט פֿיש, זײַן זיידע האָט געהאַנדלט מיט פֿיש, די גאַנצע משפּחה זייערע ווייסן – נאָר פֿיש און נאָר פֿיש און נאָר פֿיש!

דאָס הייסט, זיי זענען אפֿילו גאַנץ ערלעכע ייִדן, אָרנטלעכע, נאָר פּראָסטע מענטשלעך.

וועט איר דאָך פֿרעגן: ווי קומט צו מיר אַזאַ אײדעם? מסתּמא איז דרינען פֿאַראַן אַ מעשׂה, ווי זאָגט מען: אין אַ טײַך וואַרפֿן זיך דורך

אַלערליי העכט. מסתּמא איז מײַן טאָכטערס גליק אַזוי, אַז זי באַדאַרף האָבן אַזאַ מאַן.

דאָס הייסט, האָבן האָב איך צו אים גאָרניט; מײַן טאָכטער לעבט פֿאַר אים דווקא גליקלעך. וואָרום בטבֿע איז ער דווקא אַ גוט מענטשל, אַ דימענט, צוגעלאָזט, הערט איר, צו אונדז אַלעמען ביז גאָר, וויפֿל ער פֿאַרדינט גיט ער אָפּ איר, און העלפֿט אויס יענע איידעמס מײַנע און די זין ווי ווײַט מעגלעך. וואָס איז שײַך זאָגן? – ער האָרעוועט כּמעט אין גאַנצן אויף אונדז, און האָט פֿאַר אונדז אַלעמען דרך-ארץ. וואָרום ער ווייסט גאַנץ גוט, ער פֿילט, פֿאַרשטייט איר מיך, ווער ער איז און ווער מיר זענען; ער איז ער און מיר זענען פֿאָרט מיר! מיט דער האַנט, הערט איר, קען מען דאָס ניט אַוועקמאַכן.

וואָרום אַז עס מאַכט זיך אַ מאָל, מע קומט זיך צענויף צווישן מענטשן, און מײַנע קינדער מאַכן אַ שמועס מכּח די קליינע אותיות, עפּעס אַ דין אין שלחן-ערוך, צי אַ שאַרף שטיקל גמרה, צי גלאַט אַ פּסוק, מוז ער נעבעך זיצן און שטומען, וואָרום ס'איז פֿאַר אים, ניט דאָ געדאַכט, אַ סוד!

אוודאי מעג ער זיך איבערנעמען, וואָס ער האָט אַזוינע שוואָגערס, און מעג האָרעווען פֿון זייערטוועגן! ווי זאָגט איר? ניט אַזוי? האַ?

אַצינד, אַז איר זענט שוין אַ ביסל באַקאַנט מיט מײַן געזינדל, פֿאַרשטייט איר שוין וואָס פֿאַר אַ שׂמחה בײַ מיר איז און וואָס פֿאַר אַ נחת איך האָב, אַז עס קומט אַ יום-טובֿ, למשל, פּורים צו דער סעודה, און אַלע קינדער מיט אַלע אייניקלעך, קיין עין-הרע, זעצן זיך אויס אַרום טיש, און מע מאַכט המוציא איבער דעם שיינעם גרויסן קלוגן פּורים-קוילעטש, וואָס מיט זאַפֿראַן און מיט ראָזשינקעס אַרומגעשטעקט, מיט די גוטע געפֿעפֿערטע און געצוקערטע פֿיש מיט כריין, מיט די גוטע געלע לאַנגע לאָקשן מיט יויך, און מע נעמט צו קאַפּלעך משקה, אַז גאָט העלפֿט אַ פֿלעשל ווימאָראָזיג, אַן אמתער אַ "קאָוועשאַנער", אָדער אַ גלעזעלע גוטן ווישניק, אַבי ס'איז נאָר דאָ, און פֿאַר נויט – איז אַ פּראָסט ביסל יש אויך אַ סחורה, און מע טוט אַ זינג, איך דעם שושנת יעקבֿ, און נאָך אַ מאָל – שושנת יעקבֿ! און ווידער אַ מאָל – שושנת יעקבֿ! טוען אַ כאַפּ-אונטער די קינדער:

צהלה ושׂמחה!

און די קליינע שקצים, די אייניקלעך, אויפֿן דינעם קולכל: אור ליהודעם! אור ליהודעם! און מע גייט נאָך אַ טענצל אויך, – דעמאָלט ווער איז צו מיר גלײַך? וואָס מיר בראָצקי? ווער מיר רויטשילד? אַ מלך, ווי איר זעט מיר אַ ייִדן, אַ מלך!

קיין נגיד, הערט איר, בין איך ניט, נאָר נחת פֿון קינדער האָב איך, ברוך-השם, מער פֿונעם גרעסטן גבֿיר אין כּסרילעווקע!

Copyright © 2007 Leonard Prager
All Rights Reserved